

Nr 137.

Av herr **Beckman**, om provisorisk lönereglering för lärare och lärarinnor vid de allmänna läroverken.

Under den dyrtid utan motsvarighet till sina orsaker och verkningar, som nu övergår vårt land, hava i all synnerhet löntagarna hos stat och kommun blivit lidande. Ibland dem, som under denna kris ha det värst av alla, befinna sig utan tvivel läroverkslärarne därför, att deras bekymmer icke är blott och bart en dyrtidsfråga som för så många andra, utan frågan om att under en dyrtid som den närvarande reda sig med löner, som redan *före kriget* voro erkänt otillräckliga. Ett statsmakternas erkännande härav ligger redan däri, att Kungl. Maj:t 1912 åt en kommitté, lärarlönenämnden, uppdragit att utreda frågan om läroverkslärarnes och folkskollärarnes m. fl. avlöningsförhållanden, vilken kommitté i oktober 1914 avgav sitt betänkande. De löneförmåner, som nu gälla för läroverkslärarne, trädde i kraft 1905, sedan 1904 års riksdag på grundvalen av 1902 års läroverkskommittés utredning beslutat en lönereglering. Den lönestat, som därmed antogs, grundade sig emellertid på ett statistiskt prismaterial, som redan var cirka ett decennium gammalt, och var även efter denna måttstock mycket knappt tillmätt; härtill kom, att ingen hänsyn tagits till skuldräntor, ehuru det är otänkbart, att en lärare med sin relativt långa studietid skall i medeltal kunna förränta och inom rimlig tid amortera sin studieskuld med mindre än åtminstone 500 kronor årligen. Det torde väl ock numera erkännas, att de 1904 tillmätta lönesatserna, åtminstone i de lägre lönegraderna, voro redan då allra minst 500 kronor för små. Och dock måste lärarne köpa den då givna förbättringen i lönesatserna med förlusten av den lönetursrätt, som de förut ägt för sin tjänstgöring före utnämningen till ordinarie tjänst, vilken förlust i många fall i och för sig gjorde vinsten av löneregleringen nära nog illusorisk.

Huru läroverkslärarne kunnat komma i en sådan ogynnsam löne-

ställning, är begripligt endast av historiska förhållanden. En orsak är, att lärarne ursprungligen alla hade teologisk utbildning och att deras löner voro små exspektanslöner under väntetiden på befordran till ett givande prästerligt ämbete. Man ansåg, att lärarne varken till sin egen eller skolans fördel borde mer än ett fåtal år vara lärare, och deras yrke ansågs så påkostande, att det stadgades dubbel tjänstårsberäkning för lärare vid befordran till »lägenheter i stiftet». Så småningom ändrades förhållandena, i det att åtminstone en del lärare fingo en mera världslig utbildning, och när äntligen den dubbla tjänstårsberäkningen i samband härmed avskaffades (år 1849), gällde det att också öka lönen från en exspektanslön till en verklig tjänstelön. Om detta också i teorien erkändes, blev det i praktiken så litet fallet, att många lärare då (1849) föredrogo att stå kvar på den gamla lönestaten med dess dubbla tjänstårsrätt.

En annan orsak till lärarelönernas efterblivenhet är den, att de under senare delen av 1800-talet av riksdagen gång på gång togos till pant vid striderna i latinfrågan, frågan om första klassens indragning m. fl. Sålunda erkände statsutskottet vid 1882 års riksdag, att elementarlärarne behövde en lönereglering, »varigenom dessas löneförmåner bleve ordnade i likhet med de flesta andra tjänstemäns» och tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag, som grundade sig på förslag av en 1878 tillsatt löneregeringskommitté. Emellertid funnos i statsutskottet reservanter, som »med allt erkännande av ärendets stora vikt och betydelse samt av lärarnes berättigade anspråk på erhållande av en efter omfattningen och vikten av hans tjänstålligganden avpassad avlöning», icke ville biträda förslaget med hänsyn till vissa skolorganisatoriska önskemål, som de samtidigt ville se förverkligade. Riksdagen beviljade också endast hälften av den summa Kungl. Maj:t begärt. Och dock var Kungl. Maj:ts förslag blygsamt nog, t. ex. för en adjunkt i första lönegraden 2,500 kronor; detta reducerades av riksdagen till 2,000 kronor, en begynnelseavlöning som den civile ämbetsmannen i de förvaltande verken erhållit redan 1859, d. v. s. 23 år tidigare. År 1877 erhöll den senare en begynnelseavlöning av 3,000 kronor, d. v. s. den begynnelseavlöning, som en adjunkt erhöll först genom 1904 års lönereglering d. v. s. 27 år senare. I utbildningstidens längd finnes ingen anledning till en sådan skillnad, och om elementarläraren kom upp till större slutlön, var detta blott som en rättvis kompensation för bristande befordringsmöjligheter.

Det är alltså klart, att läroverkslärarne på grund av dessa historiska förhållanden, som här genom ett par exempel kunnat antydas, alltjämt suttit i efterhand i lönehänseende. *Den ännu gällande löneregleringen av 1904 var i huvudsak den som lärarne borde hava ernått 1882, ehuru Kungl.*

Maj:ts förslag icke då sträckte sig så långt. I alla händelser var den, såsom ovan anförts, vid sitt ikraftträdande minst ett årtionde för gammal. Sedan den tiden (1904) har prisnivån fram till krigsutbrottet 1914 stigit med c:a 24 %. (J. Guinchard, Svenska Stadsförbundets tidskrift november 1916.) *Det är alltså med en lön, vilken lärarne, om deras lönerregleringar ägt rum utan hänsyn till skolpolitiska strider, bort få på 1880-talet, och vilken redan vid krigsutbrottet förlorat cirka $\frac{1}{5}$ av sin köpkraft 1905, som läroverkslärarne ha att möta den oerhörda dyrtiden.* Man måste härav förstå, att läroverkslärarnes lönefråga icke är enbart en dyrtidsfråga.

Då det 1912 blev nödvändigt att lämna läroverkslärarnes lönefråga till ny utredning, tillsattes den s. k. lärarlönenämnden. Under dennas arbetstid utbröt världskriget, och då dess betänkande, i vad rör läroverken och folkskolorna, 1914 utkom, fanns tydligen föga utsikt för någon lönerreglering. Sedan dess har detta betänkande varit på remiss och är nu remitterat till 1902 års lönerregleringskommitté. Av statsverkspropositionen framgår, att lönerregleringskommittén ännu ej behandlat ärendet, och att det ej torde komma att ske i så god tid, att proposition till innevarande riksdag kan avlåtas. Under sådana förhållanden har Kungl. Maj:t ansett, att något måste göras, och bebådar en proposition till årets riksdag om provisorisk lönerreglering för år 1918 och reserverar i riksstaten ett belopp av 850,000 kronor till detta ändamål.

Ehuru de närmare planerna för denna summas användning ännu icke föreligga, så kan man lätt beräkna, att den hjälp, som härmed avses, icke kan bli tillfyllest. Lika samt utan åtskillnad för olika lönegrader fördelad bland ordinarie ämneslärare och med i proportion därtill fördelat tillskott till övningslärare och extralärare motsvarar denna summa en löneförhöjning av endast omkring 600 kronor.

Då nu beklagligtvis en definitiv lönerreglering för läroverkslärarne icke synes låta sig genomföras vid denna riksdag, borde emellertid den provisoriska reglering, som kan komma ifråga, så långt görligt är utan att föregripa den definitiva, närma sig de belopp, som i en definitiv reglering synas bära ifrågakomma. Den säkraste utgångspunkten i detta hänseende torde man finna i kungl. läroverksöverstyrelsens granskning 1915 av lärarlönenämndens betänkande och i samma styrelses skrivelse till Kungl. Maj:t 30 sept. 1916. I båda dessa yrkar kungl. läroverksöverstyrelsen på sådana lönesatser i en definitiv lönerreglering, att de med 40 respektive 35 % i första lönegraden överstiga nuvarande löner för adjunkt, respektive lektor, i den senare skrivelsen dock med tillägget »samt med nödig hänsyn till sådana dyrtidens verkningar, vilka kunna förväntas bli för framtiden bestående». »Att alla statens löntagare lida under dyrtiden, är allt-

för visst, men vad denna allmänna prisstegring betyder för dem, *vilkas löner redan före dyrtidens inträdande med avsevärda belopp understego vad som erfordras för bestridande av de nödvändigaste levnadsbehoven, ligger i öppen dag*», skriver kungl. läroverksöverstyrelsen vidare till belysande av lärarkårens ställning.

Man torde alltså utan fara kunna utgå från, att den procentuella förhöjning för lärarlönerna i en definitiv lönereglering, som kungl. läroverksöverstyrelsen föreslår, är en, oberoende av de två sista årens prisstegring, rättvis ökning. Om man nu vid genomförande av en provisorisk lönereglering vill, såsom naturligt är, hålla sig något under dessa belopp, så torde man kunna *utgå från en höjning av nuvarande adjunktslönen i första lönegraden med 35 % i st. för överstyrelsens 40 % och för nuvarande lektorslönen med 30 % i st. för överstyrelsens 35 %*.

Vid behandlingen av lärarnes löneproblem har lärarlönenämnden, i anslutning till den redan av statsutskottet vid 1882 års riksdag uttalade principen att deras löneförmåner borde *ordnas, »i likhet med de flesta andra tjänstemäns*», infört principen av högre begynnelselöner och färre ålders-tillägg. Om man vid en procentuell förhöjning av de nuvarande lönerna tillämpar en fallande procentskala, så kommer man till samma resultat. En praktiskt taget tillfredsställande lösning kan därför ernås genom att till de fem nuvarande lönegraderna lägga ett tillskott av *för adjunkt resp. 35, 30, 25, 20 och 15 %, för lektor resp. 30, 25, 20, 15 och 10 %. Adjunktslönerna skulle därigenom provisoriskt regleras till i 1:a lönegraden 4,050 kr., i andra 4,550 kr., i 3:dje 5,000 kr., i 4:de 5,400 kr. och i 5:te 5,750 kr. Lektorslönerna skulle i de olika lönegraderna uppgå till resp. 5,200, 5,625, 6,000, 6,325 och 6 600 kronor*. För lärarinnor vid statens samskolor torde i anslutning härtill böra sättas en förhöjning av 35 %, för övningslärare vid högre allmänt läroverk en förhöjning av 35 % i första, 30 % i andra, 25 % i tredje och 15 % i fjärde lönegraden, för övningslärare vid real- och samskola en förhöjning av 35 % i första, 30 % i andra och 25 % i tredje lönegraden samt för extra ordinarie och vikarierande lärare och lärarinnor en förhöjning av 25 %.

I sin sistnämnda skrivelse om läroverkens behov hemställer kungl. läroverksöverstyrelsen om framläggandet för 1917 års riksdag av förslag till definitiv lönereglering på sätt ovan nämnts. Därjämte påyrkar läroverksöverstyrelsen, att läroverkslärarkåren i avvaktan på en sådan lönereglerings ikraftträdande må för år 1917 erhålla en tillfällig löneförbättring att utgå efter de grunder, som i överstyrelsens underdåniga skrivelse i ämnet redan året förut (1915) angivits. Detta innebar, att åt adjunkt och lektor skulle beviljas ett belopp av 500 kr., åt övriga lärare i lämplig

proportion därtill. I september 1916 har läroverkslärares riksförbund till Kungl. Maj:t inlämnat en enträgen hemställan om den så länge undanskjutna löneregleringens definitiva framläggande vid 1917 års riksdag och om en provisorisk lönerogering för 1917 med 500 kr. för lektor och adjunkt i överensstämmelse med överstyrelsens året förut angivna förslag (dock med 300 kr. även åt extra lärarne). Denna begäran om å ena sidan den definitiva lönerogeringens genomförande och å den andra sidan om den provisoriska lönerogeringen för 1917 måste uppenbarligen ses i sitt sammanhang. Därest ingen definitiv lönerogering genomföres att träda i kraft med början av år 1918, så synes det billigt att det provisorium, som i stället kan komma att genomföras, må få retroaktiv verkan för 1917. Detta synes så mycket hellre böra anses rättvist, som utredningen av frågan tagit en mycket lång tid — sedan 1912 — och ännu, i det att lönerogeringsskommitténs granskning enligt statsverkspropositionen återstår, ej är färdig. Å andra sidan torde kunna sägas, att efter det lärarlönemämnden i oktober 1914 avgivit sitt betänkande, och flera myndigheter och korporationer haft tillfälle att yttra sig däröver, frågan redan för ett år sedan var tillräckligt utredd för att beslut om ett provisorium skulle kunna fattas.

Om riksdagen skulle besluta om en provisorisk lönerogering för läroverkslärares, vore därmed endast en gärd av rättvisa given åt en kår, som redan före kriget och dyrtidens inträdande kunde göra anspråk på en lönerogeringens genomförande. Det torde av det föregående klart framgå, att läroverkslärares bekymmersamma ställning därför icke är en dyrtidsfråga enbart; den är tvärtom *en lönerogeringsfråga och en dyrtidsfråga*. Skulle alltså en provisorisk lönerogering genomföras för läroverkslärares, så borttager detta icke deras behov av och rätt till samma krigstidshjälp, som riksdagen kan komma att bevilja övriga tjänstemän. Redan oavsett kristiden äro läroverkslärares löner 35 å 40 % för låga i första lönegraden jämfört med andra tjänstemäns; tidsperioden juli 1914—okt. 1916 har medfört en livsmedelsfördyring av minst 48 %. *För den förra måste en lönerogering råda bot, för den senare krigstidshjälpen*, så långt den räcker, tillsammans med den inskränkning, som större delen av vårt folk fått och får underkasta sig i sin levnadsstandard. Att lärarne icke äro främmande för en sådan inskränkning i levnad-behovet är självklart, men den framgår också av en nyligen gjord undersökning över levnadskostnaderna för läroverkslärares (Tidn. för Sveriges läroverk nr 21, 1916). Densamma visar t. ex., att medan kostnaden för mat sedan 1890-talet ökats mer än 80 %, så har denna post i ett lärarhushåll sedan 1890-talet ökats med i medeltal endast 18,1 % för lektor och 26,5 % för adjunkt. Att ökningen är så

relativt låg beror visserligen delvis på en inskränkning i antalet tjänare, (i medeltal med 0,5 %), men kan i sin helhet endast förklaras genom avsevärd inskränkning i själva kosthållet.

Vad kostnaden för en sådan provisorisk lönereglering beträffar, är det svårt för en enskild motionär att alldeles exakt bestämma densamma. Med ledning av antalet tjänstgörande lärare och lärarinnor i de olika lönegraderna kan kostnaden emellertid beräknas till 1,295,000 kronor för 1917 och 1,305,000 kronor för 1918 (tab. 2 och 3).

Den 23 januari 1917 voro enligt från läroverksöverstyrelsen inhämtade upplysningar 10 lektors-, 26 adjunkts- och 1 ämneslärarinnebefattning vakanta. Man torde kunna räkna med att ungefär lika stort antal tjänster ständigt stå vakanta. För närvarande uppgår arvodet för år till 36 vikarierande ämneslärare och 1 vikarierande ämneslärarinna till $36 \times 2,700 + 1,400$ d. v. s. till 98,600 kronor. Ökas arvodet med 25 %, blir omkostnaden för dessa lärare 24,650 kronor.

För de ämneslärartjänster, som vid nämnda tidpunkt innehades av ordinarie befattningshavare, skulle den föreslagna avlöningsförhöjningen betinga en kostnad av 1,067,121 kronor, vilket framgår av tab. 2. Av tab. 3 framgår, att för de ordinarie övningslärarne skulle den föreslagna löneförbättringen medföra en kostnad av 96,089 kronor. De enda övningslärartjänster, som den 23 januari 1917 stodo vakanta, voro 15 gymnastiklärarbefattningar vid realskolor. Om dessa genast besattes, skulle avlöningen uppgå till 15×900 eller 13,500 kronor. Då vikarierna uppbära samma avlöning som en ordinarie innehavare i första lönegraden, torde dessa vikariers löner böra höjas med 35 % i likhet med vad som är förslaget för övningslärare vid realskola i första lönegraden. Kostnadsökningen för dessa lärare blir då 4,725 kronor.

Biträdande teckningslärare åtnjuter ett arvode av 80 kronor pr veckotimme för högst 15 timmar vid högre allmänt läroverk och för högst 8 timmar vid realskola samt för överskjutande veckotimme 60 kronor. Vårterminen 1917 undervisa biträdande teckningslärare 487 veckotimmar, av vilka 356 avlönas med 80 kronor och 131 med 60 kronor. Hela avlöningssumman för dessa lärare utgör alltså för ett år kronor 36,340. Ökas arvodet med 35 %, blir kostnadsökningen 12,719 kronor.

Lärarinnor i handarbete vid samskolor uppbära 1 krona 50 öre i timmen. Deras sammanlagda tjänstgöring uppgår i runt tal till 200 timmar i veckan, vadan hela avlöningssumman för året utgör $200 \times 39 \times 1: 50 = 11,700$ kronor. 35 % förhöjning ökar kostnaden med 4,095 kronor.

I statsverkspropositionen begär Kungl. Maj:t till 2 nya lektors- och 4 nya adjunktstjänster respektive 8,000 kronor och 12,000 kronor. Ökas

en lektors avlöning i första lönegraden med 30 % och en adjunkts med 35 %, skulle dessa nya tjänster för år 1918 draga en merkostnad av 2,400 +4,200 eller 6,600 kronor.

För år 1918 åskar Kungl. Maj:t vidare 350,000 kronor till arvode åt vikarierande och extra ämneslärare, 3,000 kronors ökning i extra arvodet till teckningslärare och 700 kronor i extra arvodet åt musklärare. Om de extra och vikarierande ämneslärarnes arvode ökas med 25 % men tecknings- och musklärares extra arvode med 35 %, blir ökningen i nämnda belopp respektive 87,500 kronor, 1,050 kronor och 245 kronor.

Ett genomförande av här föreslagen löneförbättring för lärare vid de allmänna läroverken för år 1918 skulle alltså medföra följande kostnadsökning:

för avlöning åt vikarier å vakanta platser	24,650 kronor
» » » ordinarie ämneslärare och lärarinnor ...	1,067,121 »
» » » övningslärare (ordinarie)	96,089 »
» » » vikarierande övningslärare å vakanta platser	4,725 »
» » » biträdande teckningslärare	12,719 »
» » » handarbetslärarinnor	4,095 »
» » » föreslagna nya ordinarie ämneslärare ...	6,600 »
» » » vikarierande och extra ämneslärare	87,500 »
» ytterligare förhöjning av extra arvodet till teckningslärare	1,050 »
» ytterligare förhöjning av extra arvodet till musklärare	245 »

Summa 1,304,794 kronor

eller i runt tal

1,305,000 kronor.

För år 1917 skulle det erforderliga anslaget utgöra

1,295,000 kronor.

I det föregående har visats, att läroverkslärarnes nuvarande bekymmersamma ställning beror på två orsaker, dels på uppskjutandet av en sedan länge nödvändig lönereglering, dels som för andra löntagare på dyrtiden. På denna grund tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen ville i det förra hänseendet besluta, att åt läroverkslärarne genomföres en provisorisk löne-reglering att träda i kraft från och med 1917 efter följande grunder:

den provisoriska löneregleringens lönesatser beräknas efter en tilläggsprocent på nuvarande löner, olika i olika lönegrader och utgörande

för rektor vid högre allm. läroverk 10 % och

» » vid real- och samskola 15 %

i båda lönegraderna;

för lektor 30 % i första, 25 % i andra, 20 % i tredje, 15 % i fjärde och 10 % i femte lönegraden;

för adjunkt 35 % i första, 30 % i andra, 25 % i tredje, 20 % i fjärde och 15 % i femte lönegraden;

för övningslärare vid högre allm. läroverk 35 % i första, 30 % i andra, 25 % i tredje och 15 % i fjärde lönegraden;

för övningslärare vid realskola och samskola 35 % i första, 30 % i andra, 25 % i tredje lönegraden;

för ämneslärarinna 35 % i alla lönegrader;

» extralärare 25 % på nuvarande arvode;

» handarbetslärarinnor 35 % på nuvarande arvode;

samt att riksdagen ville för genomförande av denna provisoriska lönereglering under 1917 anslå 1,295,000 kronor och för 1918 1,305,000 kronor.

Stockholm den 26 januari 1917.

K. Beckman.

Tab. I.

Tabell öfver förhållandet mellan lärarnes nuvarande och här föreslagna, provisoriskt reglerade löner.

L ä r a r e	Löne-grad	Nuvarande löner	Procentuell förhöjning	Provisoriskt reglerad lön	
Rektor vid högre allm. läroverk	1	6,000	10 %	6,600	—
D:o	2	6,500	10 %	7,150	—
Rektor vid real- och samskola	1	5,000	15 %	5,750	—
D:o	2	5,500	15 %	6,325	—
Lektor	1	4,000	30 %	5,200	—
D:o	2	4,500	25 %	5,625	—
D:o	3	5,000	20 %	6,000	—
D:o	4	5,500	15 %	6,325	—
D:o	5	6,000	10 %	6,600	—
Adjunkt	1	3,000	35 %	4,050	—
D:o	2	3,500	30 %	4,550	—
D:o	3	4,000	25 %	5,000	—
D:o	4	4,500	20 %	5,400	—
D:o	5	5,000	15 %	5,750	—
Första lärarinna vid samskola	1	2,050	35 %	2,767	50
D:o	2	2,500	35 %	3,375	—
Ämneslärarinna vid samskola	1	1,850	35 %	2,497	50
D:o	2	2,050	35 %	2,767	50

Tab. II.

Rektorer och ämneslärare vid de allmänna läroverken.

1	2	3	4	5	6
Befattning	Löne-grad	Antal lärare	Summa avlöning enligt gällande grunder i Kronor	Förelagden ökning i procent	Ökning i avlöningssumman enligt förslaget i Kronor
Rektorer vid högre allm. läroverk.....	1	22	132,000	10	13,200
D:o	2	16	104,000	10	10,400
Rektorer vid realskolor	1	24	120,000	15	18,000
D:o	2	15	82,500	15	12,375
Lektorer	1	60	240,000	30	72,000
D:o	2	56	252,000	25	63,000
D:o	3	44	220,000	20	44,000
D:o	4	43	236,500	15	35,475
D:o	5	62	372,000	10	37,200
Adjunkter	1	200	600,000	35	210,000
D:o	2	167	591,500	30	177,450
D:o	3	102	408,000	25	102,000
D:o	4	85	382,500	20	76,500
D:o	5	206	1,030,000	15	154,500
Första lärarinnor vid samskolor	1	7	14,350	35	5,023
D:o	2	12	30,000	35	10,500
Ämneslärarinnor vid samskolor	1	15	27,750	35	9,713
D:o	2	22	45,100	35	15,785
Summa kronor	—	—	4,888,200	—	1,067,121

Tab. III.

Övningslärarna vid de allmänna läroverken.

1	2	3	4	5	6	7
Befattning	Löne-grad	Antal lärare	Antal extra timmar	Summa avlöning enligt nu gällande grunder Kronor	Förelagden ökning i procent	Ökning i avlöningssumman enligt förslaget Kronor
Teckningslärare vid högre allm. lärov.	1	5	77	13,160	35	4,606
D:o	2	10	137	29,015	30	8,705
D:o	3	8	125	28,150	25	7,038
D:o	4	15	228	58,500	15	8,775
Teckningslärare vid realskola	1	7	63	9,940	35	3,479
D:o	2	16	174	29,330	30	8,799
D:o	3	16	205	36,950	25	9,238
Musiklärare vid högre allm. lärov.	1	8	14	9,920	35	3,472
D:o	2	5	13	7,735	30	2,321
D:o	3	7	15	12,150	25	3,038
D:o	4	18	34	34,850	15	5,228
Musiklärare vid realskola	1	8	18	5,840	35	2,044
D:o	2	18	36	15,120	30	4,536
D:o	3	13	25	12,500	25	3,125
Gymnastiklärare vid högre allm. lärov.	1	13	—	18,200	35	6,370
D:o	2	12	—	19,200	30	5,760
D:o	3	3	—	5,400	25	1,350
D:o	4	9	—	18,000	15	2,700
Gymnastiklärare vid realskola.....	1	9	—	6,300	35	2,205
D:o	2	10	—	8,000	30	2,400
D:o	3	4	—	3,600	25	900
Summa kronor	—	—	—	381,860	—	96,089

